

Wordt het dan toch nog wat met Het Sienjaal?

Over het Politiek contract

Patrick Stouthuysen

Politicooloog aan de VUB

1. Toen *Het Sienjaal* verscheen schreef ik er, in dit blad, een nogal sceptisch stuk over [1]. Ik had grote twijfels over het achterliggende project en over de teneur van de teksten. Wat dat project betreft, hebben de gebeurtenissen mij gelijk gegeven. Je brengt geen politieke dynamiek op gang op basis van manifesten en beginselverklaringen. Twee jaar later staan we op geen enkele manier dichterbij één of andere progressieve hergroepering.

De teneur van *Het Sienjaal* was somber. Er werden nogal wat onheilspellende ontwikkelingen beschreven en een groot aantal hoge noden onderkend. Begeestering vond ik er niet in. De auteurs hadden de problemen die op ons afkwamen zo dik in de verf gezet, dat, en nu citeer ik mezelf, "de concluderende contracten, die de basis van alternatieven moeten vormen, veeleer het karakter van vrome wensen krijgen".

Vandaag liggen die "contracten" in uitgeschreven vorm ter tafel. Als alle teksten van het gehalte zijn van die van het Politiek contract, dan neem ik bovenstaande woorden terug. Het Politiek contract is een werkbaar instrument, dat de basis kan vormen voor een coherente sociaal-democratische visie op de politiek. Als het goed is, zeg ik het ook.

Het Politiek contract behandelt drie grote onderwerpen, zij het niet altijd even uitvoerig. Het gaat vooreerst over de algemene contouren van ons politiek bestel, vervolgens over de partijpolitiek en ten slotte over de staatshervorming. De algemene contouren krijgen de meeste aandacht, wat logisch is, vermits ze het steunvlak vormen voor de rest van het verhaal.

2. Eerst even dit. Die algemene contouren

worden gepresenteerd onder een, naar mijn mening, misleidende titel. De auteurs plaatsen hun tekst onder de hoofding "Radicale democratie: een evenwichtsoefening". Waar die evenwichtsoefening op slaat, is duidelijk. Er wordt geschetst hoe traditioneel het principe van de scheiding der machten in een democratie functioneert, welke vandaag de cruciale machten zijn en hoe er een nieuw evenwicht kan worden gevonden. De term "radicale democratie" wordt echter niet toegelicht en staat bovendien haaks op de hele argumentatie.

Het toeval wil dat ik vorige zomer de discussieteksten voor het ideologisch congres van Agalev ter beoordeling kreeg toegestuurd. Ook daarover schreef ik een zeer sceptisch stuk [2]. Mijn probleem met die teksten was dat ze nadrukkelijk vanuit een radicaal-democratische inspiratie vertrokken en dat als gevolg daarvan een aantal niet alleen onhaalbare, maar soms ook onwenselijke voorstellen werden geformuleerd.

Zo betekent uitbreiding van de democratie, volgens de Agalev-teksten, bijvoorbeeld het invoeren van burgerjury's, die kunnen oordelen over cruciale politieke kwesties, het invoeren van "kiezersfeedback", waarbij door televisie- en telefoonnetwerken een actieve en permanente wisselwerking tussen politici en hun electoraat wordt ingesteld, of nog, interactieve beraadslaging, via nieuwe audiovisuele middelen, over politieke problemen.

Je moet de mensen van Agalev de moed van hun overtuigingen nageven. Consequent zijn ze alleszins. Als je de stap wil zetten van de representatieve naar de radicale, basis- of directe democratie, dan moet je effectief ook dat soort

voorstellen verdedigen. In het Politiek contract vind je, terecht, geen voorstellen van die aard. Het Politiek contract is een pleidooi voor een weliswaar beter functionerende, maar nog altijd in essentie representatieve democratie. Met "radicale", basis- of directe democratie heeft het allemaal niets te maken. Laat die misleidende term dan ook weg.

3. Het Politiek contract is, zoals gezegd, ook een oefening in evenwichtskunst. De auteurs onderscheiden drie machten, respectievelijk de politieke, de rechterlijke en de publieke macht. Er wordt geprobeerd de rol en verantwoordelijkheid van iedere macht te omschrijven en aan te geven hoe tegenmachten kunnen worden georganiseerd. Ik haal uit het hele verhaal een paar opmerkelijke voorstellen, maar ook één even opmerkelijke lacune.

Hoewel het Politiek contract nadrukkelijk de principes van de representatieve democratie bevestigt, wordt er een lans gebroken voor aanvullende instrumenten als wijkraden, referenda, volksinitiatieven en hoorzittingen. Ik juich deze voorstellen toe, omdat de SP blijkbaar haar koudwatervrees heeft overwonnen. De voorbije jaren werd soms nogal verkrampt gereageerd op dit soort bijkomende - zoals het in de tekst wordt omschreven - democratische "controlelijnen".

Er wordt ook een ondubbelzinnige keuze gemaakt om vreemdelingen die vijf jaar wettelijk in ons land verblijven, stemrecht te geven voor de gemeenteraadsverkiezingen. Hoewel het hier veeleer om een symbolische kwestie gaat - laat ons vooral niet geloven dat samenlevingsproblemen verdwijnen wanneer zowel oude als nieuwe Belgen kunnen stemmen - siert het de partij dat er klare taal wordt gesproken.

Wat mij in nogal wat voorstellen aanspreekt, is dat de cruciale rol van de overheid in het democratische proces wordt onderkend. Je hoort vaak beweren dat, in een democratie, de overheid enkel de spelregels moet vastleggen en vervolgens toezien op het vrije spel der maatschappelijke krachten. Een democratische overheid moet echter meer doen. Ze moet erover waken dat de omstandigheden waaronder de democratie kan functioneren, niet in het gedrang komen.

Dat streven naar duurzame democratie - misschien was dat trouwens een betere hoofding voor de tekst geweest - impliceert dat je verder kijkt dan de klassieke politieke instellingen. Vanuit die optiek ben ik dan ook enthousiast over de voorstellen om een Persfonds, een redactiestatuut en een Hoge Raad voor de Journalistiek in te voeren. Ook al zijn de teksten hieromtrent niet altijd even duidelijk.

Waarover gaat het? Het is duidelijk dat een goed functionerende democratie ook een pluriforme en kwaliteitsvolle pers veronderstelt. Dus moet je nadenken hoe je persconcentraties en sensatiejournalistiek kan vermijden. Het Politiek contract heeft het over een Persfonds dat zich moet inlaten met "het onderzoek en de besluitvorming rond het instandhouden, het aanpassen en het uitbreiden van de pluriformiteit" van de pers. Via een redactiestatuut moet de onafhankelijkheid van de journalisten worden gewaarborgd. Zo'n statuut moet bijvoorbeeld een "klare doelstelling" bevatten, waarin "de plaats die het blad inneemt binnen de opiniepers wordt gewettigd. Deze doelstelling wordt dan door de ganse redactie (...) steeds als uitgangspunt genomen bij het journalistieke werk". Voorlopig is het allemaal nogal ondoorzichtig geformuleerd. Ik lees daarin dat redacties moeten durven te zeggen waarvoor ze staan. Dat betekent dat ze zich niet langer kunnen verschuilen achter het flauwe excuus dat de pers enkel de boodschapper is. De pers speelt een belangrijke rol in het selecteren, maken en interpreteren van nieuws. Die actieve rol is geen enkel probleem, maar dan moet men de gemaakte keuzes ook durven te verdedigen.

De Hoge Raad voor de Journalistiek, ten slotte, voor de helft samengesteld uit journalisten, voor de helft uit door hen aangeduide "gerespecteerde personen", moet adviezen uitbrengen over concrete situaties en richtlijnen vastleggen voor goed journalistiek werk. Weerom: een voorstel dat zeker het bespreken waard is, maar dat ook voor amendering vatbaar is. Kan zo'n Hoge Raad sanc-tioneren? Is het een soort ombudsdienst waar je als burger met je klachten terecht kan?

4. De auteurs blijven op de vlakte als het over het maatschappelijk middenveld gaat. Ze

hebben het met reden zelf over "een ontbrekende schakel" in hun betoog. Sociale bewegingen vervullen een aantal onmisbare functies in een democratie. In de tekst worden er een aantal opgesomd: individuele klachten worden tot een samenhangend verhaal gebundeld, verenigingen vormen de leerschool van de democratie, mensen leren er samenwerken en verantwoordelijkheid opnemen, er worden meningen gevormd en waarden en normen ontwikkeld.

Een levenskrachtig maatschappelijk middenveld is dan ook net zo noodzakelijk voor een democratische samenleving als goed functionerende instellingen. De auteurs zijn zich daarvan bewust. "Een democratie met een veelvoud van dergelijke sociale netwerken zal het veel makkelijker hebben om zich permanent inhoudelijk te vernieuwen en te verbreden."

Ik vind het dan ook spijtig dat de tekst zo weinig zegt over hoe die maatschappelijke diversiteit, die zo noodzakelijke meningsvorming, dat leren samenwerken en verantwoordelijkheid opnemen, kan worden gestimuleerd en gegarandeerd. Dat is vooral spijtig omdat vandaag, in de sociaal-democratische bestuurspraktijk, interessante experimenten plaatsvinden. Zo voert Vlaams minister Leo Peeters een beleid dat erop gericht is het sociale weefsel in de steden te herstellen. In het kader van het Sociaal Impulsfonds worden nadrukkelijk initiatieven betoelaagd die buurten opnieuw sociale draagkracht moeten geven. Dat lijken mij interessante praktische toepassingen van die "sociale netwerken"-gedachte.

Overigens schrijven de auteurs van Het Politiek contract letterlijk dat ze ten aanzien van de klassieke sociale bewegingen - de vakbonden - geen bijkomende reglementering willen voorstellen. Omdat "iedere vorm van reglementering die de laatste jaren is uitgewerkt (...) als enige bedoeling had de actiemogelijkheid van vooral de vakbonden te beperken". Dat is een zwaktebod. In het verleden stond er geen rem op de SP wanneer het over "sociale democratie" ging. In eerdere partijprogramma's had men het over zelfbeheer, over controle op de investeringen en overheidsplanning. Vandaag meent de partij zich van verdere reglementering te moeten onthouden. De pendel is wel heel erg ver naar de andere richting doorgeslagen.

5. Laat dit, bij wijze van slotbemerking, duidelijk zijn. Ik ben aangenaam verrast door het Politiek contract. Diegenen die beweren dat de SP vandaag een bange en conservatieve partij is geworden, moeten dringend kennis nemen van de lange lijst concrete voorstellen die in de tekst zijn opgenomen. Die voorstellen worden daarenboven geschraagd door een samenhangende visie. Misschien wordt het dan toch nog wat met het Sienjaar...

[1] Patrick Stouthuysen, Het Plan Stouthuysen, in: *Samenleving en Politiek*, jaargang 3, 1996, nr. 5, mei, p. 3-6.

[2] Patrick Stouthuysen, Het mag gerust een stuk concreter. Opmerkingen bij "Van restauratie naar vernieuwd burgerschap", in: *Oikos*, jaargang 1, 1997, najaar, p. 153-158.